

Говори се чешће о баналности спољашњег човека живота. Али људи налазе начина да и у унутрашњи живот унесу баналност. Ако нам је добро испунимо се гордошћу њвонам није добро испунимо се поништеношћу. Проста народна песма нас опомиње на религиозни морал: у добру се не понеси а у злу се не поништи. Нису то лаке ствари ни баналне ствари. Једаред немамо смерности други пут немамо скрушености. Нико се не сећа смрти док је здрав и моћан. Нико се кад је болестан и невољан не сећа да је имао и здравље и моћ. Колико их је међу дешетинама хиљада људи к њи имају напор да свакидашњици одузму од баналности. Колико их је који теже да разум доведу у склад са осећањима која су дубља од разума. Колико их је који нада све што знају и умеју и раде негују једну сасвим посебну медитацију полако полако израђују животну своју филозофију своје најлепше и најоригиналније дело. Мало мало на брзу руку казује се појам и реч унутрашњи живот и мисли се при том да сваки човек има тај унутрашњи живот самим тим што је човек. Извесни немир у нама извесна одвратност према баналности готови смо рећи: унутрашњи живот. Не-што мало размишљања нешто мало анализе туђег и ретко свога нереда нешто мало читања унутрашњи живот. Уздахнуо неко дубоко унутрашњи живот. Све то међутим обично је покрет реакција мала узбуна спољашњег живота. Има од тога користи спољашњи живот то јест човек писменик на неком раду и човек у друштву. Унутрашњи живот је друга радионица и друго друштво. У унутрашњем животу човек ради нанечем што је важније трајније и лепше од њега. Ту је човек са радник васионски сарадник Бога. У унутрашњем животу ми под сасвим другим углом видимо себе и свој рад и прерађујемо све што у спољашњем животу радимо. тај угао је угао религиозног и филозофског посматрања. Краци тога угла секу се у нама у нашем животу али се продужују и разилазе онамо куда само религиозна и филозофска мисао ^{наша}стиже. Са тим мислима живи човек у унутрашњем животу. Са таквим мислима других људи дружи се човек у унутрашњем животу.

Где налазимо такве мисли и искуства других људи? Налазимо их у ономе што су ти људи дали из унутрашњег живота свога. Шта је то? Неко ће рећи литература. Бесумње ако је песма или поезија изашла из унутрашњег живота. Немају сву писци унутрашњи живот нису све странице лепе и врло лепе литературе изашле из унутрашњег живота. Има страница из науке из

2
природних наука из астрономије пред над којима човек бледи и дрхти као пред Богом и пред савешћу својом. О филозофији и да не говоримо: велики највећи такмац поезији то је филозофија. Али врхом својим далеко изнад свега тога стоји религија. Не црквена религија него религиозна мисао. ослобођење од свих зависности у спољашњем животу. Зависности наше у спољашњем животу безбројне су али се можда могу сабрано изразити у две добри познате речи у две врло слабо познате суштине. То су: срећа и слава. Поезија овај препуна је тих речи. Филозофија их некад додирује. Религиозна мисао их не познаје. У унутрашњем животу ко унутрашњи живот има такође нема ни среће ни славе. У унутрашњем животу ко га има гледа се види се преображај нашег духа наше га праха у више и више преображај и нашега праха.

Литература је уз живот много крива за веровање: да човек до задњег даха срећу тражи за њу живи за њу ради за њу преступе чини.

Литератури је главни предмет човек његове борбе у спољашњем животу и у души његови највиши домети у делу у мисли и у осећању. Санимљиво је да литература очишћење човеково велики његов унутрашњи мир услављава обично злочиним грехом. Да би човек устао сам против себе да би у њему одјекнуо глас Божји треба да је претходио неред у животу и у души треба да је било крупног разравнотежења. Борис Годунов је дао убити царевића и отео круну. У њему гризе злочин гоне га фурије. Тим путем ће Пушкин написати величанствене редове о грчу у савести и о тужном лику божјем кроз савест:

I
Главна мисао о моћи савести о мистичкој суштини савести наравно из религиозне је области. Али она није потекла из унутрашњег живота Борис нема унутрашњег живота она је потекла из душе а развила се и подржавана је чисто психолошким процесом Та мисао о савести у Борису само је визија само идеал она само лебди над амбизом ужаса и непоправљивости. Пушкинови стихови су дивни али религиозна поезија нису. Писци имају дар дубоке психологије виде душу са њим врлетима и провалијама приказали су човека ако су приказали велико разравнотежење једнострану моћ човекову оно што тера у вршак да би се утолико сигурније сурвало. То је психологија то није унутрашњи живот. Унутрашњи живот није ни хаос ни турс унутрашњи живот је мир мир и онда кад је немир мир у тме смислу да једна надмоћ држи супротне тенденције у хармонији отприлике тако као што су у хармонији два разапета крила где везане и смирене супротне тен

3
тенденције не само држе него и дижу. У нутрашњем животу којег без религиозности и филозофије нема у унутрашњем животу се антиномије држе синтетичу. Срећа и страдања здравље и болест знање и незнање везују се у вишу силу у надмоћ која преображава дух и прах човеков.